

- technologist] / T.A. Lazareva // Naukovij chasopis Nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M.P. Dragomanova [Tekst] : zbirnik naukovih prac'. Serija 16. Tvorchia osobistist' vchitelja: problemi teorii i praktiki. Vip. 19 (29) / M-vo osviti i nauki Ukraïni, Nac. ped. un-t im. M.P. Dragomanova ; [redkol. V.P. Andrushhenko [ta in.]]. – K. : Vid-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2013. – S. 27-31
11. Mel'nik O.F. Akmeologichnij pidhid do formuvannja profesijnoï kompetentnosti majbutnih tehnikiv-tehnologiv virobnictva harchovoï produkciï [Akmeologichesky approach to the formation of professional competence of future technicians-technologists of food production] / O.F. Mel'nik // Problemi osviti: zbirnik naukovih prac'. – Vip. 84. – Zhitomir-Kiïv, 2015. – S. 232-236
  12. Mostens'ka T. L. Organizacija virobnictva na pidpriemstvah harchovoï promislivosti [Organization of production at food industry enterprises] / T.L. Mostens'ka. – K. : Kondor-Vidavnicтво, 2012. – 492 s.
  13. Popel' A. A. Psihologicheskie uslovija razvitija social'noj kreativnosti studentov v processe professional'noj podgotovki : dis. ... kand. psihol. nauk [Psychological conditions for the development of social creativity of students in the process of vocational training] / A. A. Popel'. – N. Novgorod, 2005. – 217 s., s. 34-35
  14. Romanovs'ka O.O. Organizacijno-pedagogichni umovi pidgotovki konkurentozdatnogo fahivcja v inzhenerno-pedagogichnih navchal'nih zakladah : avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodika profesijnoï osviti» [Organizational-pedagogical conditions of preparation of a competitive expert in engineering and pedagogical educational establishments] / O. O. Romanovs'ka. – H., 2011 – 20 s.
  15. Sisoeva S. O. Tvorchij rozvitok fahivciv v umovah magistraturi: Monografija [Creative development of specialists in the magistracy: Monograph] / S. O. Sisoeva. – K.: TOV Vidavnice pidpriemstvo «EDEL"VEJS», 2014. – S. 216-234
  16. Sichevs'ka N.S. Shljahi formuvannja profesijnoï sprjamovanosti studentiv u procesi vivchennja fiziki ta osnov elektrotehniki [Ways of forming the professional orientation of students in the process of studying physics and basics of electrical engineering] / N. S. Sichevs'ka // Zbirnik naukovih prac' Kamjanec'-Podil's'kogo nacional'nogo universitetu imeni I. Ogienka. Serija pedagogichna / [redkol.: P. S. Atamanchuk (golova, nauk. red.) ta in.]. – Kam'janec'-Podil's'kij : Kam'janec'-Podil's'kij nacional'nij universitet imeni Ivana Ogienka, 2010. – Vip. 16. – S.232-234.
  17. Fetiskin N.P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp: uchebnoe posobie [Socio-psychological diagnostics of personality development and small groups: a manual] / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G. M. Manujlov – M. – Izd-vo Instituta Psihoterapii. – 2002. – 339 s.
  18. Forostjuk I.V. Rozvitok tvorchoho potencialu students'koï molodi zasobami ukrains'kogo narodnogo mistectva : Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk:13.00.07 [Development of creative potential of student youth by means of Ukrainian folk art] / Forostjuk Inna Volodimirivna; – Lugans'k, 2010. – 24 s.

УДК 159.923 : 316.6

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТРУДНОЩІ АНАЛІЗУ СТЕРЕОТИПІВ ЗОВНІШНОСТІ ТА ЇХ ГЕНДЕРНО-ВІКОВИХ ВІДМІННОСТЕЙ

Т.П. Зінченко

здобувач кафедри психології
Запорізького національного університету
tzinchenko7@gmail.com

Зінченко Т.П. Методологічні труднощі аналізу стереотипів зовнішності та їх гендерно-вікових відмінностей.

Стаття присвячена аналізу проблеми вивчення стереотипів зовнішності, їх гендерно-вікових відмінностей. Окреслено основні теоретичні та методологічні підходи до вивчення процесу стереотипізації, соціальних стереотипів, проблем дискримінації. Нами вказано на наявність методологічних труднощів у вивченні стереотипів зовнішності: розпливчастість категорії «зовнішнього вигляду» ускладнює чітку операціоналізацію понять, а множинність існуючих критеріїв «краси» – розробку об'єктивного інструментарію його оцінки. Стереотипи зовнішності неможливо вивчати у відірваності від гендерних та вікових характеристик людини, оскільки вони є важливими як індивідуально-психологічними, так і стратифікаційними категоріями. В роботі також визначені гендерні відмінності стереотипів зовнішності та гендерно-вікові особливості. В контексті цього розглянуто феномени ейджизму та лукізму, представлено напрямки емпіричного вивчення даних феноменів.

Ключові слова: стереотип, стереотипи зовнішності, лукізм, ейджизм, гендерно-вікові відмінності.

Zinchenko, T.P. Methodological difficulties in the analysis of stereotypes of appearance and their gender-age differences. The article is devoted to the analysis of the problem of studying the stereotypes of appearance, their gender-age differences. The domination of the affective and negative perception of one's own appearance through the influence of the stereotypes of the appearance has a destructive effect on the personality, its activity, interpersonal relationships. The main theoretical and methodological approaches to the study of stereotyping, social stereotypes, problems of discrimination have been outlined. We pointed out the presence of methodological difficulties in the study of stereotypes of appearance: the vagueness of the category of "appearance" complicates the clear operationalization of concepts, and the plurality of existing criteria of "beauty" requires the development of objective psychological tools for its evaluation. Stereotypes of the appearance cannot be

studied in isolation from the gender and age characteristics of a person, because they are important as individual psychological and stratification categories. The paper also identifies gender differences in appearance stereotypes and their gender-specific features. In the context of this, we consider the phenomena of ageism and lukism, the directions of the empirical study of these phenomena have been also presented. The Beauty myth has been also described and analyzed in the paper.

Keywords: stereotype, stereotypes of appearance, lukism, ageism, gender-age differences.

Постановка проблеми. Зовнішність, образ зовнішності і сприйняття власної зовнішності важливі не тільки з точки зору естетичного сприйняття і враження, але істотно впливають на самопочуття людини, входять у структуру її Я-концепції, важливі для особистісної ідентичності, формування Я-образу. Вони формуються не лише під впливом внутрішньоособистісних чинників, але, в першу чергу, від впливом соціально-психологічних чинників: суспільних норм, цінностей, стереотипів масової свідомості. Домінування афективно-негативного сприйняття власної зовнішності через вплив стереотипів зовнішності чинить деструктивний вплив на особистість, її діяльність, міжособистісні взаємини, а отже потребує теоретичного обґрунтування, емпіричного вивчення, та створення, на їх основі, соціально-психологічних технологій подолання їх впливу на розвиток особистості засобами психологічного консультування, психотерапії, соціально-психологічних тренінгів тощо.

На наш погляд, вивчення дискримінації на основі зовнішніх даних має складності методологічного характеру. На жаль, вони поки що не стали предметом аналізу зарубіжних і вітчизняних досліджень та публікацій, тим не менш, про них слід сказати.

По-перше, категорія «зовнішнього вигляду» досить розпливчата, що ускладнює чітке формулювання проблеми і операціоналізацію понять. Дійсно, ми не зможемо відокремити дискримінацію за зовнішністю «взагалі» (тобто за будь-якою ознакою) від дискримінації на основі виключно естетичних уявлень про «красиве – потворне». Можна припустити, що психолога має цікавити оцінювання будь-яких характеристик зовнішності, які можуть наділятися людьми позитивними або негативними конотаціями, в тому числі характеристик віку, гендеру, національності.

По-друге, множинність існуючих критеріїв і уявлень про красу, варіативність ситуацій, в яких стереотипи зовнішності проявляються, ставлять перед дослідником проблему неможливості розробки універсальної шкали для об'єктивного оцінювання зовнішніх даних. Дослідити подібного роду дискримінацію – означає сконцентруватися на суб'єктивному баченні, розкривати суть конструктів, аналізувати дискурс про зовнішність, привабливість і красу, які існують у повсякденному житті. Такого роду аналіз передбачає в більшості випадків залучення якісних методів психологічного дослідження.

Орех О.А. вказує на те, що ситуації, які вимагають підвищеної критичності погляду дослідника (у зв'язку з небезпекою суб'єктивізму) виникають, коли вчені беруться аналізувати візуальні документи, наприклад, проводячи аналіз дискурсу про красу, інтерпретуючи образи – в рекламі, в ЗМІ, в будь-яких друкованих продуктах [11].

Дослідники також зазначають, що ідентифікація та осмислення існуючого вікового та гендерного порядку – дуже складний процес, особливо якщо здійснюється в рамках однієї країни та в рамках одного часового періоду. У будь-якому випадку, перед дослідником постає питання порівняння даного суспільства з іншими [4]. Ці характеристики також додають методологічних ускладнень у вивченні гендерно-вікових особливостей стереотипів зовнішності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На наш погляд, дослідження проблем сприйняття власної зовнішності та зовнішності інших, стереотипів, гендерно-вікових відмінностей у цій проблематиці, спирається як на фундаментальні роботи, так і на прикладні дослідження. Перш за все, це роботи психологів, присвячені проблемам особистості, її властивостей, структури, формування та розвитку (праці А.Г. Асмолова, А.Н. Леонтьєва, С.Д. Максименка, А.О. Реана, С.Л. Рубінштейна, в яких розкриваються проблеми самосвідомості особистості, ціннісних орієнтацій особистості, мотивації і системи потреб), ідеї гуманістичної і екзистенціальної психології, психології розвитку суб'єкта (Г.О. Балл, П.В. Лушин, А. Маслоу, К. Роджерс, Т.М. Титаренко, Е. Фромм, В. Франкл, І. Ялом, К. Ясперс), що включають обговорення проблем особистісних цінностей, сенсу життя як головної змістотворних структури особистості, мотиваційної системи особистості; «Я-концепція» в загальній психології (С.Я. Рубінштейн, В.В. Столін).

У великій кількості робіт можна виявити різні підходи до вивчення зовнішності та стереотипів з нею пов'язаних: в рамках соціальної психології та соціології (В.С. Агеев, Г.М. Андреева, В.М. Богуславський, О.О. Бодальов, О.О. Комаров, І.С. Кон, О.М. Леонтьев, Д. Олпорт, О.А. Орех, С.С. Степанов). Аналізуються механізми соціальної перцепції зовнішності в спілкуванні і в міжособистісній взаємодії, розглядається проблема іміджу; в гуманістичної психології та психоаналізі (Д. Пайнз, К. Роджерс, В. Сатир, К. Хорні) досліджується символічна роль зовнішності в свідомості і несвідомому суб'єкта; в Я-психології (Р. Берні, Е. Кріс, Г. Кохут, Р. Ловенштейн, М. Малер) вивчається образ тіла; в прикладних дослідженнях розглядаються критерії нормування зовнішності (Є.Б. Лапутин, С.І. Кулага). Образ фізичного Я, образ тіла розглядається в гештальт-психології (М.Бремман, М.Джілл, К.Сейвеж, О.Т. Соколова); Е.Кетчер, М.Левін: в залежності від віку; Н. Еркофф, Н. Уівер: в залежності від культурних стереотипів; Ф.Шонц, Дж.Шафер: в залежності від інтелекту); в прикладної медичній психології в рамках вивчення психологічної проблематики естетичної та реконструктивної хірургії (Т. Кеш, В. Мок, Т. Прузінські, та ін.).

Проблема гендерної стереотипізації, її соціально-психологічні, вікові відмінності, її вплив на життєдіяльність особистості та механізми її формування відображено у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів: С.Л. Бем, Ш.М. Берн, С. де Бовуар, О.Ю. Вілкова, Н. Вульф, Т.В. Говорун, П. Горностай, В.Г. Доброхлеб, М. Кімел, О.М. Кікінежді, О. Кісь, І.С. Кльоцина, О.В. Ковальова, Т. Марценюк, С.М. Оксамитна, М.Г. Ткалич, Н.Д. Світайло, та ін. Зв'язок гендерних стереотипів та ейджизму як практики дискримінації людини за віком представлені у роботах О.В. Краснової, Л.І. Магдесюк, А. davis, D.L. Gutmann, D. Hammermesh).

Мета статті: визначити та обґрунтувати методологічні труднощі та особливості дослідження гендерно-вікових відмінностей стереотипів зовнішності.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Образ зовнішності і сприйняття власної зовнішності залежать не тільки від індивідуально-психологічних чинників, але і формуються під впливом сформованих зразків, уявлень і думок про те, якою має бути зовнішність людини: жінки, чоловіка, суттєвий вплив на образ зовнішності себе та іншого чинять стереотипи масової свідомості, медіасфера (В.М. Богуславський [1], Ж. Бодрійяр [2], О.А. Орех [11], С.С. Степанов [13], Тернер Б. [15], Kwan. S. et al. [23], Smisters D. et al. [24], Tondeur L. [25]), гендерні стереотипи (Н. Вульф [3], П. Горностай, О. Оксамитна, К.Н. Світайло [4; 5], М.Г. Ткалич [17]), гендерно-вікові упередження (В.Г. Доброхлеб [6], Л.І. Магдасюк [10], О.І. Харченко [цит. за 4], Р. Bourdieu [18], D.L. Gutmann [20], R. Nine [22]). Ця група стереотипів також визначає можливості здійснення професійної діяльності, кар'єри індивідом (D. Hammermesh et al. [21], Warhurst C. et al. [26]).

На думку Ж. Бодрійяра – теоретика суспільства споживання [4], а також Н. Вульф – представниці феміністської критики [3], в сучасному суспільстві актуалізується ряд установок, які заохочують практику оцінювання людини по зовнішності. Це, наприклад, установка сприйняття краси як незаперечною цінності, як того, що апіорі добре. Абстрактна цінність привабливого зовнішнього вигляду (визначення може приймати різні форми – здоровий зовнішній вигляд, спортивний зовнішній вид, сексуальний зовнішній вигляд і т.п.) являє собою досить ефективний механізм тиску і контролю над особистістю, і за пропагандою цієї цінності нескладно побачити інтереси тих, кому це вигідно.

Для радикальних феміністок поширення «Міфу про красу» стверджує і підтримує соціальний порядок, в якому домінують чоловіки [3]. Постмодерністський соціальний проект, на думку, Ж. Бодрійяра, говорить про суспільство споживання, про красу, сексуальності і культ тіла як прихованих механізми культурного підпорядкування однієї групи іншій, обираючи мішенню критики корпоративні інтереси представників індустрії моди і косметичної промисловості [2]. Незважаючи на те, що деякі теоретичні ідеї розроблені майже півстоліття тому, принцип пояснення, що лежить в їх основі не втратив своєї актуальності.

Загалом, дискримінація здійснюється не лише відкрито, а й латентним чином, в тому числі підтримкою і поширенням думок, суджень, міфів, пов'язаних з поведінкою, мисленням представників певної зовнішності. Стереотипи зовнішності та пов'язана з ними дискримінація являє собою соціальну проблему особливого роду насамперед в силу своєї латентності і широкої поширеності: адже в основі дискримінації лежить неререфлексована практика оцінювання зовнішнього вигляду людини. Перевага одних людей над іншим відбувається на основі цінностей, установок,

стереотипів, отриманих і засвоєних в процесі соціалізації. Дискримінація здійснюється в тому числі підтримкою і поширенням думок, суджень, міфів про зв'язок зовнішніх даних і внутрішнього змісту людини; в цьому аспекті велика роль у відтворенні стереотипів зовнішності належить ЗМІ.

Стереотипи зовнішності безпосередньо пов'язані з таким явищем як лукізм, який є, по суті, наслідком дії цієї групи стереотипів. *Лукізм* є формою дискримінації за зовнішністю – це позначення позитивних стереотипів, забобонів, вибору поведінки по відношенню до фізично привабливих людей, а також до тих, чия зовнішність відповідає культурно-соціальним уявленням і нормам того чи іншого суспільства [19]. Таке визначення є універсальним для соціогуманітарного знання, в основі цього оцінювання зовнішніх даних інших людей (яке може привести до дискримінації) лежать уявлення, стереотипи і забобони, поширені всередині соціальної спільності.

О.А. Орех вказує на теоретичні перспективи вивчення лукізму та пов'язаних з ними стереотипів зовнішності у конкретному соціально-економічному контексті [11].

Аналіз напрямків емпіричних досліджень феномену лукізму показує, що найбільш популярні дослідження констатують прояви дискримінації за зовнішністю в різних областях соціальної взаємодії, тобто підтверджують на прикладах, що лукізм існує [19; 23; 25]. Часто зустрічаються роботи про критерії оцінювання роботодавцями претендентів на посади, а також про різницю в зарплатах, обумовленої ступенем привабливості співробітників [21; 26].

Друга категорія досліджень, які, як нам бачиться, підпадають під проблематику лукізму, – це вивчення впливу образів «ідеального» зовнішнього вигляду на самооцінку людини, яка стикається з цими образами. Йдеться про візуальні презентації тіла, що транслюються в рекламі, в комп'ютерних іграх, в кінофільмах та ін. [18; 22; 24]. Сьогодні з'являються дослідження, які поєднують ейджизм та лукізм як практики дискримінації [9; 19; 20; 22] тотожні поєднанню триади «стать – раса – клас», які відображають стратифікаційні теорії гендеру про необхідність розглядати гендерні стереотипи, гендерну дискримінацію у єднанні інших стратифікаційних характеристик особистості і суспільства [17].

Третій напрям досліджень, – вивчення способів відтворення лукізму та пов'язаних із ним стереотипів зовнішності за допомогою сучасних медіа [24], а також роботи, мета яких – запропонувати ідеї про те, як можна було б зменшити руйнівні наслідки лукізму, зокрема, що можна було б вжити в сфері освіти.

Одним з недосліджених напрямків є вивчення самодискримінації, що виражається в звинуваченні себе за розміри свого тіла або ж іншу невідповідність «стандартам краси». Прояви такого самодискримінації можна зафіксувати, наприклад, в специфічних ракурсах фотографій, зроблених так, щоб приховати «недоліки», застосування фільтрів, які покращують зображення, бажання зробити якомога більше фото, щоб обрати те, на якому людина гарно виглядає, у відмові від публікації своїх фотографій в соціальних мережах саме через причину того, що вони «недостатньо гарні» і т.п.

При цьому слід брати до уваги можливу різницю в репертуарі актуальних стандартів краси і потворності, поведінкових установок і міфів про зовнішність в залежності від місця, займаного індивідом в просторі соціальних позицій [11; 18; 23; 25], від приналежності індивіда, який дискримінується, до конкретної соціальної групи. Отже, ще одним з важливих уточнень щодо вивчення стереотипів зовнішності є той факт, що вони мають суттєві гендерні відмінності, основна з яких полягає у тому, що ця група стереотипів стосується, в першу чергу, жінок [3; 6; 9; 11; 20].

Н. Сліпенко, аналізуючи роботу Н. Вульф [3], присвячену міфам про красу, а отже, стереотипам зовнішності також, виокремлює декілька міфів: міф про красу не стосується жінок, він стосується чоловічих інституцій та чоловічої влади; міф про красу впливає не лише на зовнішність жінки; у сучасній культурі тіло жінки не належить їй самій; міф про красу розриває зв'язок між жінками; від міфу про красу не виграє ніхто, крім індустрії краси; міф про красу – це підміна поняття; міф про красу шкодить здоров'ю, а часом і життю жінок; краса сама по собі не шкідлива, шкідливі наслідки міфу про красу [12]. Авторка також стверджує, що означення краси має бути поза конкуренцією, ієрархією і вільним від насильства. Самим жінкам під силу зупинити міф про красу, які існують у сучасному суспільстві [12].

Також вивченню підлягають гендерно-вікові відмінності стереотипів зовнішності і тут ми не можемо не згадати про феномен ейджизму. *Ейджизм* – дискримінація особи на підставі її належності до певної вікової групи, поширена як у формальних, так і в неформальних сферах

життя суспільства. Проявляється в готовності адекватно сприймати і співпрацювати лише з людьми, які відповідають заздалегідь установленим віковим критеріям [20]. Р. Батлер пов'язував ейджизм з віковою стратифікацією та нормативними цінностями суспільства – продуктивністю та результативністю [цит. за 10]. У соціальній психології виділяють кілька основних процесів, які супроводжують ейджизм: ярликування; стереотипізація, тобто негативна оцінка особистісних якостей певної вікової групи; дискримінація (утиски прав та свобод особи через її належність до вікової групи).

О.І. Харченко аналізує гендерно-вікові стереотипи мешканців центральної Європи за даних третьої хвилі «Європейського соціального дослідження (European Social Survey)» та вказує, що невідповідність гендерним, віковим та етнічним нормам тягне за собою психологічний дискомфорт (наприклад комплекс «старої діви»), а подекуди і застосування до неї суспільних санкцій [цит. за 4].

Л.І. Магдисюк вважає, що одним з головних чинників ейджизму є медійні уявлення про зовнішність людини, тобто акцентація на фізичній привабливості й сексуальності, притаманній, насамперед, молодим людям. До цього варто додати рекламу із зображеннями сильного молодого тіла, або ж рекламу відновлення й продовження молодості (пластичні операції, косметичні процедури тощо) [10].

Краснова О.В. вважає, що сучасна наука традиційно страждає «гендерної сліпотою», що проявляється в ігноруванні гетерогенності групи літніх людей, яка часто розглядається як гомогенна, без урахування її гендерних відмінностей. Так, деякі кардинальні моделі пізньої життя, наприклад, широко відома теорія разобшествовения або типологія старіючої особистості С. Рейхард з колегами, поклалися виключно на дослідження, в яких використовувалися вибірки чоловічих респондентів. Найчастіше вони продовжують використовуватися стосовно до всіх людей похилого віку, що некоректно в світлі фемінізації пізнього віку – з віком збільшується розрив між кількістю чоловіків і жінок, і число літніх і старих жінок перевищує кількість чоловіків [9].

Дослідження [4; 5; 9; 10; 20; 22] показують, що поки що природа гендерних соціальних відмінностей в пізньому віці знаходиться на периферії інтересу вчених, особливо у вітчизняних емпіричних дослідженнях. Це також створює методологічні труднощі у вивченні гендерно-вікових відмінностей стереотипів зовнішності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення стереотипів зовнішності та пов'язаною з ними дискримінації має складності методологічного характеру: по-перше, це розпливчастість категорії «зовнішнього вигляду», яка ускладнює чітку операціоналізацію понять, а множинність існуючих критеріїв «краси» – розробку об'єктивного інструментарію його оцінки. По-друге, стереотипи зовнішності неможливо вивчати у відірваності від гендерних та вікових характеристик людини, оскільки вони є важливими як індивідуально-психологічними, так і стратифікаційними категоріями.

Перспективним вбачається емпіричне вивчення гендерно-вікових відмінностей стереотипів зовнішності, розробка відповідного діагностичного інструментарію.

Список використаних джерел

1. Богуславский В.М. Оценка внешности человека / В.М. Богуславский. – М.: Изд-во АСТ, 2004. -254с.
2. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр / Пер. с фр. М.: Культурная революция, Республика, 2006. — 259 с.
3. Вульф Н. Миф о красоте. Стереотипы против женщин / Наоми Вульф. – М.: Альпина нон-фикшин, 2015 – 448 с.
4. Гендерна мапа Центрально-Східної Європи [Текст] : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 21-22 квітня 2011 р. / ред. кол.: Н.Д. Світайло, В.П. Павленко. – Суми : СумДУ, 2011. – 154 с.
5. Гендерні трансформації суспільства: соціологічний психологічний та політичний аспект [Текст] : звіт про НДР (заключний) / Кер. Н.Д. Світайло. – Суми : СумДУ, 2012. – 161 с.
6. Доброхлеб В.Г. Пол и возраст / В.Г. Доброхлеб // Психология зрелости и старения. – 2006. – № 3 (35). – С. 24-26.
7. Комаров О.О. Феномен привлекательности: кросс-культурный аспект / Комаров О.О., Шалаева Н.Ю. // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. 2013. Т. 15. No 2 – 3. С. 689 – 694.
8. Краснова О.В. Социальная психология старения / О. В. Краснова, А. Г. Лидерс. —М. : Академия, 2002. —288 с.
9. Краснова О.В. Старшее поколение: гендерный аспект / Краснова О.В., Козлова Т.З. – М.: ИС РАН, 2007 – 220 с.
10. Магдисюк Л.І. Теоретико-емпіричні межі поняття ейджизму у психології / Л.І. Магдисюк // Теоретичні і прикладні проблеми психології. —2013. —№3. —С.167—173
11. Орех Е.А. Феномен лукизма и возможности его социологического анализа / Е.А. Орех // Социологический журнал. 2016. Том 22. No 3. С. 67 – 81

12. Сліпенко Н. Як нами керує міф про красу / Наталія Сліпенко // Гендер в деталях [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/tema-sezonu/yak-nami-kerue-mif-pro-krasu-134215.html>
13. Степанов С.С. Язык внешности / С.С. Степанов. – М.: Изд-во «Эксмо», 2003. – 416с.
14. Телесность человека: междисциплинарные исследования / Под ред. Николаевой В.В, Тищенко П.Д. – М.: НПО Психотехника, 1993. – 165 с.
15. Тернер Б. Современные направления развития теории тела / Б. Тернер // THESIS. – 1994. - № 6. – С. 137 – 167
16. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності/Т.М.Титаренкою–К.:“Либідь”,2003.–376с.
17. Ткалич М.Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організацій : [монографія] / М.Г. Ткалич. – Київ-Запоріжжя: ЗНУ, 2015 – 315 с.
18. Bourdieu P. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste, Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective / Ed. by D. Grusky. Boulder: Westview Press, 1994. P. 404 – 429.
19. Davis A. “Lookism”, Common Schools, Respect and Democracy // Journal of Philosophy of Education. 2008. No. 41 (4). P. 811 – 827.
20. Gutmann D.L. Reclaimed powers: towards a new psychology of men and women in later life. – London: Hutchinson, 1988; Gutmann D.L. Reclaimed Powers: Towards a New Psychology of Men and Women in Later Life. 2nd edn. – Evanston IL: Northwestern University Press, 1994.
21. Hammermesh D., Biddle J. Beauty and the Labor Market // American Economic Review. 1994. N.84(5). P. 1174-1194.
22. Hine R. 'In the Margins: The Impact of Sexualised Images on the Mental Health of Ageing Women // Sex Roles. 2011. No. 65 (7 – 8). P. 632 – 646.
23. Kwan S., Trautner M.N. Judging Books by Their Covers: Teaching about Physical Attractiveness Biases // Teaching Sociology. 2011. No. 39 (1). P. 16 – 26.
24. Smeesters D., Mussweiler Th., Mandel N. The Effects of Thin and Heavy Media Images on Overweight and Underweight Consumers: Social Comparison Processes and Behavioral Implications // Journal of Consumer Research. 2010. No. 36 (6). P. 930 – 949
25. Tondeur L. Lookism // Encyclopedia of Gender and Society. Los Angeles: Sage, 2009. P. 495 – 497.
26. Warhurst C., Nickson D., Hall R. and van den Broek D. Lookism: The New Frontier of Employment Discrimination? // Journal of Industrial Relations. 2009. No.51 (1). P. 131 – 136.

References transliterated

1. Boguslavskij V.M. Ocenka vneshnosti cheloveka / V.M. Boguslavskij. – М.: Изд-во АСТ, 2004. -254с.
2. Bodrijjar Zh. Obshhestvo potreblenija. Ego mify i struktury / Zh. Bodrijjar / Per. s fr. М.: Kul'turnaja revolucija, Respublika, 2006. – 259 s.
3. Vul'f N. Mif o krasote. Stereotipy protiv zhenshin / Naomi Vul'f. – М.: Al'pina non-fikshin, 2015 – 448 s.
4. Genderna mapa Central'no-Shidnoi' Jevropy [Tekst] : materialy Mizhnarodnoi' naukovopraktychnoi' konferencii, m. Sumy, 21-22 kvitnja 2011 r. / red. kol.: N.D. Svitajlo, V.P. Pavlenko. – Sumy : SumDU, 2011. – 154 s.
5. Genderni transformacii' suspil'stva: sociologichnyj psihologichnyj ta politychnyj aspekt [Tekst] : zvit pro NDR (zakljuchnyj) / Ker. N.D. Svitajlo. – Sumy : SumDU, 2012. – 161 s.
6. Dobrohleb V.G. Pol i vozrast / V.G. Dobrohleb // Psihologija zrelosti i starenija. – 2006. – No 3 (35). – S. 24-26.
7. Komarov O.O. Fenomen privlekatel'nosti: kross-kul'turnyj aspekt / Komarov O.O., Shalaeva N.Ju. // Izvestija Samarskogo nauchnogo centra Rossijskoj akademii nauk. 2013. T. 15. No 2 – 3. S. 689 – 694.
8. Krasnova O.V. Social'naja psihologija starenija / O. V. Krasnova, A. G. Liders. – М.: Akademija, 2002. – 288 s.
9. Krasnova O.V. Starshee pokolenie: gendernyj aspekt / Krasnova O.V., Kozlova T.Z. – М.: IS RAN, 2007 – 220 s.
10. Magdysjuk L.I. Teoretyko-empyrychni mezhi ponjattja ejdzhizmu u psihologii' / L.I. Magdysjuk // Teoretychni i prykladni problemy psihologii'. – 2013. – No3. – S.167–173
11. Oreh E.A. Fenomen lukizma i vozmozhnosti ego sociologicheskogo analiza / E.A. Oreh // Sociologicheskij zhurnal. 2016. Tom 22. No 3. S. 67 – 81
12. Slipenko N. Jak namy keruje mif pro krasu / Natalija Slipenko // Gender v detaljah [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/tema-sezonu/yak-nami-kerue-mif-pro-krasu-134215.html>
13. Stepanov S.S. Jazyk vneshnosti / S.S. Stepanov. – М.: Изд-во «Яксмо», 2003. – 416с.
14. Telesnost' cheloveka: mezhdisciplinarnye issledovanija / Pod red. Nikolaevoj V.V, Tishhenko P.D. – М.: NPO Psihotehnika, 1993. – 165 s.
15. Terner B. Sovremennye napravlenija razvitija teorii tela / B. Terner // THESIS. – 1994. - № 6. – С. 137 – 167
16. Tytarenko T.M. Zhyttjevyj svit osobystosti u mezhah i za mezhamy budennosti / T.M. Tytarenkoju – К.: “Lybid'”, 2003. – 376 s.
17. Tkalych M.G. Psihologija gendernoi' vzajemodii' personalu organizacij : [monografija] / M.G. Tkalych. – Kyiv-Zaporizhzhja: ZNU, 2015 – 315 s.
18. Bourdieu P. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste, Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective / Ed. by D. Grusky. Boulder: Westview Press, 1994. P. 404 – 429.
19. Davis A. “Lookism”, Common Schools, Respect and Democracy // Journal of Philosophy of Education. 2008. No. 41 (4). P. 811 – 827.
20. Gutmann D.L. Reclaimed powers: towards a new psychology of men and women in later life. – London: Hutchinson, 1988; Gutmann D.L. Reclaimed Powers: Towards a New Psychology of Men and Women in Later Life. 2nd edn. – Evanston IL: Northwestern University Press, 1994.
21. Hammermesh D., Biddle J. Beauty and the Labor Market // American Economic Review. 1994. No. 84 (5). P. 1174 – 1194.

22. Hine R. 'In the Margins: The Impact of Sexualised Images on the Mental Health of Ageing Women // Sex Roles. 2011. No. 65 (7 – 8). P. 632 – 646.
23. Kwan S., Trautner M.N. Judging Books by Their Covers: Teaching about Physical Attractiveness Biases // Teaching Sociology. 2011. No. 39 (1). P. 16 – 26.
24. Smeesters D., Mussweiler Th., Mandel N. The Effects of Thin and Heavy Media Images on Overweight and Underweight Consumers: Social Comparison Processes and Behavioral Implications // Journal of Consumer Research. 2010. No. 36 (6). P. 930 – 949
25. Tondeur L. Lookism // Encyclopedia of Gender and Society. Los Angeles: Sage, 2009. P. 495 – 497.
26. Warhurst C., Nickson D., Hall R. and van den Broek D. Lookism: The New Frontier of Employment Discrimination? // Journal of Industrial Relations. 2009. No.51 (1). P. 131 – 136.

УДК 316. 72. 005. 57. 008. 336. 4.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА РЕПРЕЗЕНТАЦІИ МЕДІАОБРАЗІВ

С.А. Іванов

кандидат технічних наук, доцент кафедри інформатики та інформаційних технологій в освіті
КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
zoippoivanov@gmail.com

Л.С. Іванова

кандидат філософських наук, доцент кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності
Запорізького національного університету
Lar17115@ukr.net

Іванов С.А., Іванова Л.С. Інтелектуальна компетентність як основа репрезентації медіа образів. У статті викладено розміркування щодо розвитку інтелектуальної компетентності як найважливішого фактору здатності до формування «образу світу» в умовах надзвичайно високої динаміки інформаційних процесів, як відбуваються у сучасних медіа, контент яких спрямовується на створення віртуальної реальності. Звертається увага на недостатність лише традиційних медіаосвітніх технологій для формування медіакомпетентності з метою декодування штучно створеної медіареальності. Пропонується інший підхід, заснований на вихованні інтелекту, структура якого складається з п'яти елементів: компетентність, інтелектуальна активність, творчість, саморегулювання та унікальність. Підкреслюється важливість соціальних, психологічних та педагогічних досліджень розвитку інтелекту стосовно здатності формування «картини світу» через декодування медіареальності.

Ключові слова: медіа, медіаобрази, медіареальність, інформація, компетентність, інтелект, інтелектуальна активність, ментальний досвід, метакогнітивна стратегія.

Ivanov, S.A., Ivanova, L.S. Intellectual compatibility as basis of presentation of mediaimages. The article presents speculations about attitudes of the media in contemporary globalizing world, which are characterized by extraordinary dynamics of information processes and the content of which is increasingly focused on the manipulation of consciousness. Analysis of philosophical and scientific literature has shown the importance of a deeper relationship to the task of forming the "image of the world" through decoding mediareality. Attention is drawn to the insufficiency of the only traditional media-educational technology to accomplish this task. The paper proposed another approach, which is based on upbringing intelligence structure and its five elements: competence, intellectual activity, creativity, self-regulation and uniqueness. It has been highlighted the importance of social, psychological and educational research of the development of intelligence concerning the ability of the formation of the "world picture" through the decoding of mediareality, in order to representations of media images. The main indicators of intellectual maturity in the context of the individual type of representation (understanding) of the media reality have been analyzed. First, this is the breadth of mental outlook, which, in our opinion, means the ability to think of categories of processes and phenomena, and not facts and events. Secondly, the flexibility and versatility of the estimates of what is happening. The absence of this indicator condemns the media user to a simplified "picture of the world", limited to "black and white thinking". Third, the readiness to accept an unusual, contradictory information, the counterweight of which is dogmatic thinking. To summing up, we are talking about the formation of basic intellectual qualities of personality: competence (K), initiative (I), creativity (T), self-regulation (C) and uniqueness (Y).

Keywords: media, media images, information, competence, intelligence, intellectual activity, mental experience, metacognitive strategy.

Постановка проблеми. Сучасна людина пізнає світ через медіа, які створюють медіареальність. В умовах неочікуваного зростання інформаційних потоків та появи інформаційно-комунікативних технологій ведення інформаційних та когнітивних воєн, виникають складні проблеми декодування медіареальності. Традиційні технології сприйняття та обробки інформації не